ISSN 2654-2366

Archive

Archive Offprint

ARCHIVE

Open Access Scientific Journal

ISSN 2654-2366

Volume 14 – 2018 Offprint

Volume No: Archive Volume 14, 2018
Editor: K. Kalogeropoulos
Date: December, 10 2018

Cite as: Δαβαλάς, Α. (2018). Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Νέα επιχειρηματική ηθική ή κοινωνικό άλλοθι; *Archive*, σσ. 51-59. DOI: 10.5281/zenodo.4481291

Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: Νέα επιχειρηματική ηθική ή κοινωνικό άλλοθι;

Λέξεις-κλειδιά: *Siemens*, *αθέμιτος ανταγωνισμός*, *βιώσιμη ανάπτυξη*, *δια βίου μάθηση*, *δια-χείριση ανθρώπινου δυναμικού*, *επιχειρηματική ηθική*, *εταιρική κοινωνική ευθύνη*, *εταιρικό συμφέρον*, *μείωση της ρύπανσης*, *ποιότητα*

Ανδρέας Δαβαλάς, Δρ. Πολιτικής Κοινωνιολογίας:

Abstract

In conditions of economic globalization, there is a tendency to redefine business strategies with a view to integrating the principles of corporate social responsibility (CSR). Although the new orthodoxy in management involves respect for human rights and the environment in the context of sustainable development, the question of whether and to what extent business ethics can be attuned to social values and expectations remains a major issue in practice. Although in Western societies the era of traditional forms of exploitation seems to have passed, in the modern environment of constant risk, new challenges are constantly emerging to which CSR can only respond poorly, due to a series of inherent weaknesses of reconciling profit with social special offer. Perhaps the problem should be reconsidered in the light of the general economic circumstances we are experiencing at the beginning of the 21st century, and given that fundamental human values can no longer be the object of good will.

Υπό συνθήκες οικονομικής παγκοσμιοποίησης παρατηρείται μια τάση επαναπροσδιορισμού των επιχειρηματικών στρατηγικών με γνώμονα την ενσωμάτωση των αρχών της εταιρικής κοινωνικής ευθύνης (Ε.Κ.Ε). Παρότι η νέα ορθοδοξία στο management περικλείει τον σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και του περιβάλλοντος στο πλαίσιο μιας βιώσιμης ανάπτυξης, το ερώτημα αν και κατά πόσο η ηθική του επιχειρείν μπορεί να συντονιστεί με τις κοινωνικές αξίες και προσδοκίες, παραμένει στην πράξη το μεγάλο ζητούμενο. Παρότι στις δυτικές κοινωνίες η εποχή των παραδοσιακών μορφών εκμετάλλευσης δείχνει να έχει παρέλθει, στο σύγχρονο περιβάλλον της διαρκούς διακινδύνευσης, νέες προκλήσεις αναδύονται συνεχώς στις οποίες η Ε.Κ.Ε πλημμελώς μόνο μπορεί να ανταποκριθεί εξαιτίας μιας σειράς εγγενών αδυναμιών συμφιλίωσης του κέρδους με την κοινωνική προσφορά. Ίσως το πρόβλημα θα πρέπει να επανεξετασθεί υπό το πρίσμα των εν γένει οικονομικών συγκυριών που βιώνουμε στις αρχές του 21ου αιώνα και με δεδομένο πια ότι οι θεμελιώδεις οικουμενικές αξίες του ανθρώπου δεν μπορούν πλέον να αποτελούν αντικείμενο αγαθής προαίρεσης.

Εισαγωγή

Τις τελευταίες δύο δεκαετίες, έχει παρατηρηθεί μια αλματώδης αύξηση στην διάδοση και την εμβάθυνση της έννοιας της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε). Υπό το πρίσμα αυτό, ο ρόλος των επιχειρήσεων έπαψε να αποτελεί αντικείμενο μόνο οικονομικής ανάλυσης, στο βαθμό που έγιναν αντιληπτές οι ευρύτερες επιπτώσεις των επιλογών τους στο κοινωνικό περιβάλλον. Προϊούσης δε της διεθνούς οικονομικής αστάθειας, οι βεβαιότητες του παρελθόντος έχουν ανατραπεί και η αισιοδοξία περί αειφόρου ανάπτυξης έχει παραχωρήσει τη θέση της σε ένα νέο σκεπτικισμό.

Ωστόσο, παρότι πολλοί μέχρι πρότινος οικονομικοί κολοσσοί επιβίωσαν χάρη σε κρατικές παρεμβάσεις, ένα σημαντικό κομμάτι της ελπίδας για την παγκόσμια ανάπτυξη, εξακολουθεί να επαφίεται στα αντανακλαστικά της αγοράς. Οι μεγάλες πολυεθνικές ή οι μικρότερες επιχειρήσεις, καλούνται πλέον ως ομοτράπεζοι των εθνικών κυβερνήσεων και των Μ.Κ.Ο, να συνδιαμορφώσουν πολιτικές, ενώπιον των προκλήσεων του 21ου αιώνα. Σε ποιό βαθμό άραγε μπορεί να συμπορευθεί η τέχνη του *επιχειρείν* με τα αιτήματα μιας κοινωνίας πολιτών της οποίας η συνοχή απειλείται άμεσα; Η υποστασιοποίηση της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης συνιστά μια επιχειρηματική ηθική που θα μπορούσε δυνητικά να ενσωματωθεί στο σχήμα του προνοιακού πλουραλισμού ή παραμένει στο συμβολικό επίπεδο των καλών προθέσεων, ως κοινωνικό άλλοθι των συνεπειών από την επέλαση της παγκοσμιοποίησης;

Α. Οι αρχές της Ε.Κ.Ε. Προς μια νέα επιχειρηματική ηθική

Η ανάπτυξη των πρώτων οικολογικών κινημάτων ήδη από τη δεκαετία του 60, αποτέλεσε ένα σημαντικό βήμα σχετικά με το αίτημα λογοδοσίας των μεγάλων κυρίως βιομηχανικών επιχειρήσεων, όσον αφορά τις περιβαλλοντικές επιπτώσεις. Έτσι, παράλληλα με τους συνδικαλιστικούς φορείς, τις οργανώσεις καταναλωτών και τους διεθνείς οργανισμούς (Ο.Η.Ε και Ε.Ο.Κ) ζυμώθηκαν οι συνθήκες που αποτέλεσαν τη γενεσιουργό ανάγκη διαμόρφωσης της έννοιας της Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης (Ε.Κ.Ε). Εξάλλου η συνειδητοποίηση των οικονομικών επιπτώσεων του ανεξέλεγκτου καπιταλισμού στο παγκοσμιοποιημένο πλέον περιβάλλον, ώθησε και τις ίδιες τις επιχειρήσεις να αναστοχαστούν σχετικά με το ρόλο και τη λειτουργία τους.

Ως αποτέλεσμα, το σύγχρονο επιχειρηματικό πλαίσιο έχει επηρεάσει και το στρατηγικό προσανατολισμό των εταιρειών, αναφορικά με το management και την ευθύνη τους εν γένει, στο νέο κοινωνικό γίγνεσθαι. Με αυτό το σκεπτικό, η μονεταριστική σχολή σκέψης που εκφράστηκε αυθεντικά από τον M. Friedman, βάσει της οποίας κεντρικός, αν όχι αποκλειστικός, σκοπός της εταιρικής λειτουργίας είναι η μεγιστοποίηση των κερδών των μετόχων, (Montana-Charnon, 2001) έδωσε σταδιακά τη θέση της στην πιο προωθημένη αντίληψη διοίκησης που εκπροσωπήθηκε από τον K. Davis, σύμφωνα με την οποία η κοινωνική ευθύνη συναρτάται άμεσα με την κοινωνική «δύναμη». Κι επειδή στο σύγχρονο καπιταλισμό οι εταιρείες εξακολουθούν να αποτελούν τον ακρογωνιαίο λίθο της ανάπτυξης, καθίστανται ταυτόχρονα και υπόχρεες να ανταποκριθούν στον ευρύτερο κοινωνικό τους ρόλο. (Montana-Charnon, 2001).

Όμως, ας πάρουμε τα πράγματα από την αρχή. Παρότι η απόπειρα διατύπωσης ενός ακαδημαϊκού ορισμού συχνά ενέχει τον κίνδυνο της περιγραφικότητας, η εταιρική κοινωνική ευθύνη (απόδοση του όρου Corporate Social Responsibility) φαίνεται πως οριοθετείται μέσα από τη θεωρία των ενδιαφερομένων μερών - stakeholders (μέτοχοι, εργαζόμενοι, ομάδες πίεσης, κράτος κλπ.) και προκύπτει ως η απάντηση στο αίτημα για διάλογο και συνύπαρξη με τα μέρη αυτά, προς όφελος τόσο της εταιρείας όσο και του ευρύτερου κοινωνικού συνόλου. Αυτή η γόνιμη και εν εξελίξει αλληλεπίδραση εταιρικού και κοινωνικού στοιχείου, διατρέχει μια ευρύτερη θεματική που άπτεται άμεσα με τις εταιρικές αξίες και σκοπούς, και καταλήγει να επηρεάζει ζητήματα προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιβαλλοντικής ηθικής και

αναπτυξιακής στρατηγικής. Σύμφωνα δε, με τη Λευκή Βίβλο της Ευρωπαϊκής Επιτροπής[1] του 2001 η Ε.Κ.Ε συνιστά μια επιχειρησιακή συμπεριφορά που συνεπάγεται:

α) τη βιώσιμη ανάπτυξη, ως αποτέλεσμα του στρατηγικού σχεδιασμού της Λισσαβόνας περί ανταγωνιστικότητας, οικονομίας της γνώσης, μείωσης της ανεργίας και ενίσχυσης της κοινωνικής συνοχής

β) τη συνέχεια και συνέπεια της στρατηγικής που συμπεριλαμβάνει μια ολιστική προσέγγιση της Ε.Κ.Ε τόσο στο εσωτερικό της επιχείρησης (διαχείριση του ανθρώπινου δυναμικού, δια βίου μάθηση, πολιτική ίσων ευκαιριών), όσο και σε σχέση με το εξωτερικό περιβάλλον αυτής (τοπική κοινωνία, προμηθευτές, καταναλωτές κλπ) και

γ) τον εθελοντικό της χαρακτήρα στο μέτρο που υπερκαλύπτονται οι ελάχιστες απαιτήσεις του νομικού πλαισίου, ούτως ώστε να εξασφαλίζονται υψηλότερα πρότυπα για την κοινωνική ανάπτυξη υπό το πρίσμα της περιβαλλοντικής προστασίας. Με τον τρόπο αυτό ενισχύεται παράλληλα η ανάδειξη «καλών πρακτικών» που θα μπορούσαν να αποτελέσουν παράδειγμα και για άλλες εταιρείες του κλάδου ή ακόμη και την θέσπιση αναβαθμισμένων κρατικών νομοθετημάτων.

Ωστόσο ό,τι είναι ευλογοφανές σε επίπεδο οργανωσιακής θεωρίας και διοίκησης, δεν αποτελεί αυτοδίκαια προτεραιότητα με βάση τον οικονομικό σχεδιασμό. Έτσι η έννοια της Ε.Κ.Ε επιχειρήθηκε να ταυτισθεί με την έννοια των επιχειρησιακών αξιών και της φήμης τα οποία θα μπορούσαν να χαρακτηρισθούν ως στοιχεία ενός «αφανούς» αλλά υπαρκτού και μετρήσιμου ενεργητικού. Με το σκεπτικό αυτό οι «ηθικές» αξίες σε μια επιχείρηση αποτιμώνται μεσο-μακροπρόθεσμα και σε οικονομικά μεγέθη, ενώ ταυτόχρονα δεν είναι λίγες οι εταιρείες που επιδεικνύουν κοινωνική ευαισθητοποίηση λόγω της ανησυχίας για την τρωθείσα φήμη τους. Το 1998 η Shell δημοσιοποίησε μια περιεκτική έκθεση με στόχο να αναδείξει τη νέα στάση της σε θέματα επιχειρηματικής ευθύνης. Τρία χρόνια πριν είχε έμπρακτα εκδηλωθεί η δημόσια κατακραυγή εις βάρος της για την απόφαση που έλαβε να βυθίσει στον ωκεανό ένα άχρηστο γεωτρύπανο εξόρυξης πετρελαίου. Η απρόβλεπτα μεγάλη απήχηση του συμβάντος ανάγκασε τη διοίκηση να παραδεχθεί τον ενεργό ρόλο της κοινωνίας πολιτών, υιοθετώντας μια νέα στρατηγική που σε εποχές πλήρους καπιταλιστικής ασυδοσίας θα ήταν αδιανόητη (Giddens, 1998). Το μάθημα αυτό δεν βοήθησε την BP αφού παρά τις απόπειρες συμβιβασμού, σύρθηκε στα δικαστήρια για τη διαρροή 4 εκατ. βαρελιών αργού πετρελαίου στον Κόλπο του Μεξικού ύστερα από έκρηξη τον Απρίλιο του 2010 η οποία στοίχισε τη ζωή σε 11 ανθρώπους και προκάλεσε τη μεγαλύτερη θαλάσσια καταστροφή στην ιστορία του πλανήτη.

Οι καταναλωτές, παρουσιάζουν επίσης μεγαλύτερο ενδιαφέρον για την κοινωνική και περιβαλλοντική επίδραση των προϊόντων και υπηρεσιών που αγοράζουν καθώς και των εταιριών που τα προσφέρουν. Το 70% των ευρωπαίων καταναλωτών υποστηρίζει, ότι η κοινωνική ευθύνη μια επιχείρησης επηρεάζει τις αγοραστικές του αποφάσεις και ο ένας στους πέντε καταναλωτές είναι διατεθειμένος να πληρώσει ακριβότερα για περιβαλλοντικά και κοινωνικά πιο «υπεύθυνα» προϊόντα[2].

Στον αντίποδα λοιπόν του αυξημένου κόστους που συνεπάγεται η ανάληψη της Ε.Κ.Ε, βρίσκεται η νέα επιχειρηματική κουλτούρα που συνοψίζεται στην έννοια της τριπλής προσέγγισης (triple bottom line approach) η οποία περικλείει στην έννοια της ανάπτυξης, την

[1] Πηγή: Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πράσινη Βίβλος: Προώθηση ενός Ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη*, Βρυξέλλες 18.7.2001

[2] Βλ σχετικά, CSR Europe,"12000 consumers in 12 countries", *MORI*, Sep. 2000.

οικονομική ασφάλεια, την ελαχιστοποίηση των περιβαλλοντικών επιπτώσεων και τη δράση σύμφωνα με τις κοινωνικές προσδοκίες (Κυριακόπουλος, 2004). Η συμφιλίωση της έννοιας του κέρδους με την κοινωνική ευημερία, δεν μπορεί πλέον να αφήνει αδιάφορες τις επιχειρήσεις σε παγκόσμιο επίπεδο. Πέραν του αυτονόητου σεβασμού της νομοθεσίας και των διεθνών συμβάσεων, οι εταιρείες καλούνται πλέον να αντιμετωπίσουν με ευαισθησία τόσο τις οργανώσεις των καταναλωτών, όσο και το διαρκώς ογκούμενο περιβαλλοντικό κίνημα που κρούει τον κώδωνα του κινδύνου για το μέλλον του πλανήτη. Παράλληλα, ο σεβασμός της ανθρώπινης αξιοπρέπειας (π.χ. απαγόρευση παιδικής εργασίας, φυλετικές διακρίσεις) και των τοπικών παραδόσεων, θεωρούνται εκ των θεμελιωδών κοινωνικών υποχρεώσεων των εταιρειών, τουλάχιστον σε επίπεδο διακηρυγμένων προθέσεων και καταστατικών αρχών. Πέραν αυτών, η ανάδειξη και αξιοποίηση εμπειριών και καλών πρακτικών σύμφωνα με τις αρχές τις Ε.Κ.Ε, (Αναλυτής, 2004) συγκροτεί τη νέα «ορθοδοξία» του management υπό συνθήκες απρόσκοπτης ροής της πληροφορίας και διάχυσης της γνώσης.

Αλλά και στο επίπεδο της αξιοποίησης του ανθρώπινου δυναμικού, η οικονομική ανάπτυξη έχει συσχετισθεί άμεσα με τη μακροχρόνια επένδυση σε προϋποθέσεις που βελτιώνουν την κατάρτιση, τη δια βίου μάθηση και τις ευρύτερες συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων (Romer, 2006 & Καλυβίτης, 2007). Ο διαρκώς εντεινόμενος παγκόσμιος οικονομικός ανταγωνισμός έχει καταστήσει μονοδιάστατη τη λογική μείωσης του κόστους όταν οι πιο δυναμικές και επικερδείς αγορές αποζητούν τη διασφάλιση της ποιότητας ως πρωταρχικό κριτήριο αναβάθμισης του brand name. Η αναγκαία αύξηση της παραγωγικότητας της εργασίας προς ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας δεν επιτυγχάνεται πλέον μόνο με τη συγκράτηση του μισθολογικού κόστους, αλλά και με τη θέσπιση κινήτρων που οξύνουν τη δημιουργικότητα και προάγουν την ενδοεταιρική συνεργασία σε κάθετο και οριζόντιο επίπεδο[3].

Η έγκαιρη διάγνωση και αντιμετώπιση μελλοντικών κοινωνικών προβλημάτων με πρωτοβουλία των επιχειρήσεων δεν αναβαθμίζει απλώς το εταιρικό προφίλ όσων υιοθετούν αυτή τη λογική, αλλά διασφαλίζει μακροπρόθεσμα οφέλη για το συνολικό περιβάλλον εντός του οποίου δραστηριοποιούνται οι σημαντικές παραγωγικές μονάδες, δημιουργώντας το υπόβαθρο ανταποδοτικότητας εκ μέρους της κοινωνίας. Ένα λοιπόν από τα βασικά συστατικά του μοντέλου διοίκησης που ενσωματώνει τις αρχές της Ε.Κ.Ε είναι ότι μπορεί σε βάθος χρόνου να αποτελέσει αυτόνομο παράγοντα στη διαδικασία δημιουργίας του πλούτου, νοηματοδοτώντας εκ νέου το ρόλο των stakeholders. Και τούτο διότι σημασιολογείται όχι μόνο ο ρόλος των μετόχων - επενδυτών ή των διευθυντικών στελεχών, αλλά ενδεχομένως μια τοπική κοινότητα που θέλει να γνωρίζει ότι το εργοστάσιο της περιοχής δεν μολύνει με τα απόβλητά του, ή μια μη κυβερνητική οργάνωση που υποστασιοποεί μια συγκεκριμένη πρωτοβουλία πολιτών.

Η εξάπλωση της συστηματικής και στρατηγικής διαχείρισης της Ε.Κ.Ε δεν έχει παντού την ίδια μορφή. Ανάλογα με τις πολιτικές, θεσμικές και πολιτιστικές παραδόσεις και προτεραιότητες της κάθε χώρας διαφοροποιούνται και τα θέματα που συγκεντρώνουν την προσοχή των ενδιαφερομένων μερών και των ίδιων των επιχειρήσεων. Είναι χαρακτηριστικό πως ενώ σε χώρες όπως η Η.Π.Α. και η Βρετανία δίνεται έμφαση στην εθελοντική εφαρμογή καλών πρακτικών, στην Ευρώπη υπάρχουν περισσότερα παραδείγματα μέτρων υποχρεωτικού χαρακτήρα που επιβάλουν τη δημοσίευση συγκεκριμένων στοιχείων σχετικά με την κοινωνική

[3] Στη βάση της θεωρίας της καινοτόμου επιχειρησιακής οργάνωσης (innovative business organization) του Lazonick, μια επιχείρηση εξασφαλίζει ανταγωνιστικά πλεονεκτήματα μόνο στο βαθμό που μπορεί να συνδυάσει επιτυχώς τεχνολογικές και οργανωτικές καινοτομίες. Είναι έτσι προφανές ότι η έννοια της Ε.Κ.Ε δεν θα μπορούσε να αποκοπεί από τη σύγχρονη προβληματική για το ρόλο και την οργάνωση των επιχειρήσεων. Βλ. σχετ. (Ιωαννίδης, 1995, σελ. 231)

ευθύνη των εταιρειών. Σε γενικές γραμμές μπορεί να υποστηριχθεί πως το αμερικανικό μοντέλο βασίζεται περισσότερο στην φιλανθρωπική διάσταση της επιχειρηματικής δραστηριότητας και την υψηλή ευελιξία, ενώ το ευρωπαϊκό στη δομική προσέγγιση, τις νομοθετικές ρυθμίσεις και τον σχετικά μεγαλύτερο βαθμό κοινωνικού διαλόγου και συνεργασίας. Οι διεθνείς δείκτες κοινωνικής ευθύνης (FTSE4Good, Dow Jones Sustainability Indexes κ.α.) κυριαρχούνται από επιχειρήσεις αμερικανικής και βρετανικής προέλευσης, ενώ στα περιβαλλοντικά ζητήματα διακρίνονται ιδιαίτερα οι σκανδιναβικές και ιαπωνικές επιχειρήσεις[4].

Ωστόσο, σε περιόδους έντονης οικονομικής αβεβαιότητας υπάρχει περιθώριο για κοινωνική ευαισθησία; Ο πρώην Ευρωπαίος επίτροπος για θέματα απασχόλησης & κοινωνικών υποθέσεων Β. Σπίντλα, (2009:10) επιμένει πως ναι: «Η κρίση, επισημαίνει, έχει τονίσει την ανάγκη για μεγαλύτερη κοινωνική αλληλεγγύη – βασική αρχή της Ε.Κ.Ε.- η οποία έχει θετικό αντίκτυπο σε όλους και παράλληλα μπορεί να δημιουργήσει θέσεις εργασίας». Παρά ταύτα, όπως θα δούμε στη συνέχεια, θα ήταν ίσως πρόωρο αν όχι ουτοπικό να εκλάβουμε την Ε.Κ.Ε ως μια συντελεσμένη πραγματικότητα στο επίπεδο δημιουργίας μιας παγκόσμιας χάρτας αξιών που διέπουν και συγκροτούν εκ των έσω την εταιρική δεοντολογία. Με απλά λόγια δηλαδή θα αποτελούσε ατόπημα ο ισχυρισμός ότι η διαδικασία της παγκοσμιοποίησης σηματοδοτεί την αρχή του τέλους για τις παραδοσιακές μορφές εκμετάλλευσης (Ψημίτης, 2006). Στην πλειοψηφία των οικονομικά αναπτυσσόμενων χωρών που αποτελούν κυρίως τις χώρες υποδοχής των πολυεθνικών εταιρειών, το μορφωτικό επίπεδο, η εργατική νομοθεσία και η ίδια η αξία της ανθρώπινης ζωής, απέχουν θεαματικά από τα δυτικά standards. Για τα εκατομμύρια των εργαζομένων αυτών, η Ε.Κ.Ε αποτελεί ότι ένας οδηγός μαγειρικής για τους πεινασμένους.

Β. Μοιραίες αντιφάσεις & εγγενείς αδυναμίες

Με δεδομένα τα όσα αναλύθηκαν προηγουμένως, δικαιούται άραγε ο αναγνώστης μας να αισιοδοξεί ή έστω να εφησυχάζει; Μάλλον όχι. Κάτι τέτοιο θα ισοδυναμούσε με την υπόρρητη παραδοχή ότι ο χάρτης των αξιακών προτεραιοτήτων του επιχειρείν έχει εκ βάθρων ανατραπεί και δεν υφίσταται επαρκές εμπειρικό υλικό για να δικαιολογήσει μια τέτοια τοποθέτηση. Ακόμη και σήμερα που η Ε.Κ.Ε εμφανίζει μεγαλύτερη διείσδυση στο management παρά ποτέ, οι εταιρείες παραμένουν ευάλωτες σε αντιφατικές πρακτικές εξαιτίας μιας διελκυστίνδας που αφορά:

α) Το πρόσκαιρο όφελος έναντι του μακροχρόνιου κέρδους

Ο πειρασμός του πρόσκαιρου οφέλους παραμένει ισχυρός γνώμονας στη λήψη (ή μη) αποφάσεων, ειδικά όταν το τίμημα αυτών θα κληθεί να το πληρώσει η επόμενη γενιά. Ολόκληροι οικονομικοί κλάδοι που πρωτοστατούν στη διαφήμιση της Ε.Κ.Ε που τους διαπνέει, συλλαμβάνονται ράθυμοι για τα του οίκου τους. Για παράδειγμα ο Διεθνής Οργανισμός Ναυτιλίας (International Maritime Organization) παραδέχεται ότι παρά το Πρωτόκολλο του 97 (που τέθηκε σε ισχύ το 2005) για τη μείωση της ρύπανσης, ακόμη τελεί υπό επεξεργασία ο τρόπος περιορισμού των εκπομπών διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα[5]. Ας σημειωθεί δε, ότι ο διεθνής στόλος των ποντοπόρων πλοίων που ανέρχεται σήμερα στις 90.000 παράγει ρύπανση του αέρα που συμβάλλει στο φαινόμενο του θερμοκηπίου, ισοδύναμη με 190 εκατ. αυτοκίνητα, και ότι για τις θαλάσσιες και εναέριες μεταφορές δεν υφίστανται περιοριστικές προβλέψεις ρύπανσης από το Πρωτόκολλο του Κιότο (Τράτσα, 2007).

---

[4] Βλ. ενδεικτικά και ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ ΚΥΠΡΟΥ: Οδηγός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης, Λευκωσία 2006

[5] Βλ.ανάλυση περιβαλλοντικών όρων στο www.imo.org/marine environment/air pollution.

β) Την ιεράρχηση του εταιρικού έναντι του κοινωνικού συμφέροντος

Οι υποθέσεις των γενετικά τροποποιημένων τροφίμων και των επιπτώσεων από την αλόγιστη χρήση των κινητών τηλεφώνων, έχουν ήδη λάβει αρκετή δημοσιότητα και έχουν αναδείξει την παράπλευρη δράση επιχειρηματικών κολοσσών που υπερασπίζονται παρασκηνιακά τα συμφέροντά τους σπέρνοντας μεθοδικά, αμφιβολίες για τα επιστημονικά πορίσματα που προσπαθούν να αφυπνίσουν την κοινή γνώμη. Ακόμα και ο μη μυημένος αναγνώστης γνωρίζει τη σταυροφορία της Monsanto και της Nestle για την εισαγωγή γενετικά τροποποιημένων γεωργικών σπόρων και τροφίμων στην Ε.Ε.[6] Εκείνο ίσως που δεν γνωρίζουν πολλοί είναι το γεγονός ότι άπαξ και χρησιμοποιηθούν, οι τροποποιημένοι σπόροι, έπειτα είναι πρακτικά αδύνατο να ευδοκιμήσει άλλης μορφής καλλιέργεια, ανοίγοντας το δρόμο για την εξάρτηση του πρωτογενούς τομέα από τον βιομηχανικό κολοσσό.

Η λιγότερο γνωστή υπόθεση αφορά στην καταγγελία της κορυφαίας βρετανικής επιστημονικής οργάνωσης Royal Society στην εφημερίδα Guardian (Adam, 2006) που απευθύνει έκκληση στην Exxon Mobil να σταματήσει την εκστρατεία χρηματοδότησης των 2,9 εκατομμυρίων δολαρίων σε επιστημονικούς ομίλους, προκειμένου να δώσουν παραπλανητική εικόνα για την υπερθέρμανση στον πλανήτη και τα αίτια που την προκαλούν.

γ) Την ανάγκη για συνεχώς αυξανόμενη κερδοφορία

Σε εταιρείες ή κλάδους που ο ανταγωνισμός για τη συσσώρευση κερδών αποτελεί σχεδόν υπαρξιακή ανάγκη, η Ε.Κ.Ε μετουσιώνεται απλώς σε ένα εξωτικό συμπλήρωμα της επικοινωνιακής στρατηγικής τους. Ας αναλογιστούμε μόνο την πρακτική πολλών Τραπεζικών ομίλων στην χώρα μας που από τη μια διαφημίζουν την κοινωνική τους ευαισθησία με πηχυαίους τίτλους τη ίδια στιγμή που στο βωμό του κέρδους καταπατούν στοιχειώδη εργασιακά δικαιώματα ή παραλείπουν έντεχνα να συμμορφωθούν με την ισχύουσα νομολογία υπέρ του απλού πελάτη τους, απαλείφοντας Γενικούς Όρους Συναλλαγών που έχουν κριθεί καταχρηστικοί με αμετάκλητες δικαστικές αποφάσεις[7].

δ) Τον αθέμιτο ανταγωνισμό

Όλοι γνωρίζουν ότι η εκμετάλλευση από μια επιχείρηση, τυχόν προνομιακής θέσης της στην αγορά, συνιστά αθέμιτο ανταγωνισμό, ο οποίος είναι θεωρητικά κολάσιμος από τις νομοθεσίες των περισσότερων κρατών. Πέραν όμως από τα διαπλεκόμενα συμφέροντα που υπεισέρχονται σε τέτοιες υποθέσεις, πώς επηρεάζει ο αθέμιτος ανταγωνισμός την εφαρμογή της Ε.Κ.Ε; Πολύ απλά με το να στερεί πόρους και ευκαιρίες ανάδειξης σε μικρότερες επιχειρήσεις που κι αυτές με τη σειρά τους θα μπορούσαν να εισφέρουν στην τοπική ανάπτυξη. Στη χώρα μας γίναμε μάρτυρες του σκανδαλώδους τρόπου με τον οποίο η Siemens με τις εταιρείες-δορυφόρους της, υφάρπαζε τη μερίδα του λέοντος από τα σχετικά δημόσια έργα, εν όψει των Ολυμπιακών αγώνων της Αθήνας του 2004. Παρότι στο πρωτόκολλο δικαστικού συμβιβασμού που

---

[6] Μετά από πολυετείς και άοκνες προσπάθειες, φαίνεται πως άνοιξε η κερκόπορτα για την καλλιέργεια γενετικά τροποποιημένων τροφίμων και στην Ευρώπη, με την αμφιλεγόμενη νομοθεσία που επιτρέπει στα κράτη μέλη της Ε.Ε να αποφασίσουν τα ίδια αν θα επιτρέπουν την καλλιέργειά τους. Βλ. Naftemporiki.gr/14-1-2015/Ε.Ε.: Πέρασε η αμφιλεγόμενη νομοθεσία για τα γενετικά τροποποιημένα τρόφιμα

[7] Βλ. ενδεικτικά Απόφαση Α.Π. 2037/2014 περί ακυρότητας όρων σχετικά με μονομερείς μεταβολές επιτοκίων, χρεώσεις εξόδων εξέτασης αιτήματος δανειοδότησης, χρεώσεις εξόδων ακίνητων λογαριασμών, εξόδων παρακολούθησης με βάσει μέσο μηνιαίο υπόλοιπο, χρεώσεις για έκδοση βεβαίωσης οφειλών κ.λπ. Σχετικά με άκυρους Γ.Ο.Σ βλ. επίσης: ΑΠ 430/2005, ΟλΣτΕ 1210/ 2010 και ΥΑ Ζ1-798/ 25. 6.2008 (ΦΕΚ Β΄ 1353/ 11. 7. 2008).

υπέγραψε μετά από χρόνια με την ελληνική κυβέρνηση, υποσχέθηκε επενδύσεις και νέες θέσεις εργασίας, ποιος θα μπορούσε να αποδεχθεί ηθικά το ρόλο μιας εταιρείας που για ίδιον όφελος ζημίωσε την εθνική οικονομία;

ε) Τη ρητορική που αναιρείται από τα πεπραγμένα

Στις αρχές Μαΐου 2007 η εφημερίδα New York Times αποκάλυψε με αδιάσειστα στοιχεία την τακτική δύο επιχειρηματικών κολοσσών στο χώρο της υγείας, της Amgen και της Johnson & Johnson που δωροδοκούσαν επιλεγμένους γιατρούς για την «προώθηση» και υπερσυνταγογράφηση σκευασμάτων τους που αντενδείκνυντο σε συγκεκριμένες παθήσεις. Σε ανεξάρτητη έρευνα που πραγματοποιήθηκε στις Η.Π.Α τον Σεπτέμβρη του 2007, εντοπίσθηκε μόλυβδος σε 33 σκευάσματα γυναικείων καλλυντικών γνωστών εταιρειών, χωρίς φυσικά να αναγράφεται η ύπαρξή του στα συστατικά. Είναι βέβαια γεγονός ότι η περίφημη F.D.A δεν είχε θεσπίσει όριο μολύβδου στα καλλυντικά σε αντίθεση με την Κοινοτική νομοθεσία, αλλά ποιος θα μπορούσε να ισχυρισθεί πως η χρήση του συνάδει με τις πρακτικές της Ε.Κ.Ε όταν ο μόλυβδος συνδέεται με ποικίλα προβλήματα υγείας όπως η υπογονιμότητα, οι αποβολές και οι νεφροπάθειες;

Ο κατάλογος ανάλογων πρακτικών μπορεί δυστυχώς να επιμηκυνθεί αρκετά. Επειδή όμως δεν σκοπεύουμε να στείλουμε την επιχειρηματική κοινότητα στο εκτελεστικό απόσπασμα, ούτε να κουράσουμε τον αναγνώστη, θα κλείσουμε αυτό τον θλιβερό αυτό απολογισμό με ένα συμπτωματικό γεγονός που αναδεικνύει με γλαφυρότητα τις αντιφάσεις της επιχειρηματικής ηθικής: Το τεχνολογικό επίτευγμα της Apple, iPhone, ελέγχεται από την Greenpeace ως μη οικολογικό διότι η κατασκευή του περιλαμβάνει χρώμιο, μόλυβδο, αντιμόνιο, βρώμιο και χλώριο. Ειρωνεία της τύχης είναι ότι κορυφαίο μέλος του Δ.Σ. της εν λόγω εταιρείας είναι ο, βραβευθείς με νόμπελ ειρήνης (πολιτικός και συγγραφέας) Αλ Γκορ, ο οποίος κατέστη παγκόσμια συμπαθής για τις δράσεις του ως κήρυκας της περιβαλλοντικής προστασίας[8].

Από τις μέχρις στιγμής αναφορές μας κατέστη προφανές ότι υφίσταται μια εγγενής αδυναμία στην επιχειρηματική λογική να εξοικειωθεί με την ιεράρχηση των κοινωνικών αγαθών, δεδομένου ότι με όρους κόστους - οφέλους σε πολλές περιπτώσεις δεν είναι δυνατόν να αποτιμηθούν οι πανανθρώπινες αξίες της ζωής, της υγείας, της μόρφωσης, της εργασίας κλπ. Με αυτή την έννοια οφείλουμε εξ αρχής να οριοθετήσουμε το ρόλο των εταιρειών στον επίκαιρο αναστοχασμό σχετικά με το μέλλον του κράτους πρόνοιας και την υποκατάστασή του από ένα μοντέλο που θα περιλαμβάνει τη σύμπραξη του ιδιωτικού τομέα. Και τούτο διότι η Ε.Κ.Ε συνιστά μεν μια κυρίαρχη στρατηγική επιλογή των εταιρειών, αλλά ασκείται ακόμη, σε πεδία ουδέτερα από τον σκληρό πυρήνα των επιχειρηματικών συμφερόντων, όπως ήδη διαπιστώσαμε. Τηρουμένων των αναλογιών, το ίδιο ισχύει και για την προστασία του περιβάλλοντος όπου η Ε.Κ.Ε απέχει ακόμη θεαματικά από το να μετριάσει τις υφιστάμενες συνέπειες που οι ίδιοι οι φορείς της έχουν προκαλέσει με την αλόγιστη χρήση των φυσικών πόρων[9].

Συμπερασματικά

---

[8] Βλ. σχετ. Τέλλογλου Τ. (2009), *Το δίκτυο: Φάκελος Siemens*, Αθήνα: ΣΚΑΪ.

[9] Βλ. Κ. Ξενάκη (επιμ.), «SOS για τοξικά σε κραγιόν» , εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 16-10-2007, σελ. 50, ως απόσπασμα από τη διεθνή εκστρατεία για ασφαλή καλλυντικά στο: www.safecosmetics.org/your-health/

Από όσα προηγήθηκαν κατέστη σαφές πως η Ε.Κ.Ε συνιστά, τουλάχιστον από την πλευρά της επιστήμης της κοινωνιολογίας, μια δισυπόστατη και εν πολλοίς αμφιλεγόμενη έννοια. Από τη μία σε επίπεδο προθέσεων ή καλών πρακτικών τείνει να εμπεδωθεί η αρχή πως οι εταιρείες δεν αποτελούν πια έναν κοινωνικά απαθή μηχανισμό συσσώρευσης κεφαλαίων. Ουδείς πλέον δικαιούται να αμφιβάλλει πως ανάκαμψη θα συντελεσθεί σε κοινωνικό κενό, και αυτό αποτελεί σίγουρα την ελπιδοφόρα όψη των εξελίξεων. Από την άλλη η σύγκρουση μεταξύ πρόσκαιρου και μακροπρόθεσμου οφέλους, ο εντεινόμενος οικονομικός ανταγωνισμός και τα ανθρώπινα πάθη, καθιστούν ουτοπική κάθε απόπειρα θέασης των εταιρειών ως εν δυνάμει ευαγή ιδρύματα.

Ο σημαντικότερος όμως παράγοντας που μπορεί να σχετικοποιήσει ή ακόμα και να ακυρώσει μακροπρόθεσμα τα αποτελέσματα της Ε.Κ.Ε είναι η ίδια η λογική που την κατέστησε δημοφιλή. Δηλαδή η εμμονή στη λογική που διατρέχει και συγκροτεί τον καπιταλισμό, πως οτιδήποτε μπορεί να αποκατασταθεί αν καταβάλλουμε το ανάλογο τίμημα. Αυτή η μεθοδολογική «σύγχυση» της ποσότητας με την ποιότητα, μας έχει ήδη οδηγήσει ενώπιον περιβαλλοντικών κι όχι μόνο, αδιεξόδων που δεν είναι πια αναστρέψιμα. Ο Zizek σε σχετική ομιλία του στο Πάντειο Πανεπιστήμιο, τόνισε ότι η ιδεολογία «προστασίας» του περιβάλλοντος κινδυνεύει πλέον να καταστεί μια μόδα που θα επιφέρει την ολοκληρωτική καταστροφή του, στο βαθμό που τείνουμε να εφησυχάζουμε ωσάν να υπάρχει μια μαγική λύση που θα μπορούσε εν δυνάμει να αποτρέψει ό,τι έχει πια ανεπίστρεπτα δρομολογηθεί. Πράγματι, παρότι δεν μπορούμε να προγνώσουμε με ακρίβεια τις μελλοντικές συνέπειες των επιλογών μας, είναι σχεδόν βέβαιο ότι η υπερθέρμανση του Πλανήτη θα συνεχισθεί, όπως θα συνεχισθεί η καταστροφή του όζοντος, η ρύπανση των οικοσυστημάτων, η αποψίλωση της χλωρίδας, η εξαφάνιση της πανίδας κ.ο.κ.

Αναμφίβολα κανείς δεν μπορεί να καταδικάσει συλλήβδην την Ε.Κ.Ε ή τις καλές προθέσεις όσων την ασκούν, αλλά ο προβληματισμός οφείλει να είναι βαθύτερος όσον αφορά το μέλλον μας ως κοινωνία. Αναζητούμε δηλαδή ιδεολογήματα ή νέα αξιακά δεδομένα δράσης; Ως κοινωνικό άλλοθι η Ε.Κ.Ε ασκεί ακαταμάχητη γοητεία στους απανταχού ειδήμονες και σε όσους αποζητούν έναν ήσυχο ύπνο από τα εξοντωτικά ωράρια των συνεδριάσεων. Ως στρατηγική όμως προσέγγισης των κοινωνικών διακυβευμάτων, συνιστά μια θεωρητική καρικατούρα που μας εκθέτει προκαταβολικά στις μελλοντικές γενιές.

Η πρόκληση του 21ου αιώνα, στην οποία οφείλουν να ανταποκριθούν και οι εταιρείες, είναι η διαμόρφωση μιας νέας αντίληψης για την ποιότητα ζωής ή με απλά λόγια η υιοθέτηση ενός βιώσιμου μοντέλου οικονομικής ανάπτυξης το οποίο θα σέβεται το περιβάλλον και την κοινωνία και το οποίο θα πρέπει να υποστηριχθεί τόσο θεσμικά όσο και από την αγορά για να μπορέσει να λειτουργήσει.

Βιβλιογραφία

Adam D., (2006). «Μοιράζει χρήμα και ψέματα για το θερμοκήπιο», εφημ. *Καθημερινή*, 21-9-06 (Αναδημοσίευση από την εφημ. Guardian).

Αναλυτής Ν., (2004). «Επιχειρηματική δράση και κοινωνική ευθύνη», περ. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, τευχ. 1-4-04.

Επιτροπή Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, *Πράσινη Βίβλος: Προώθηση ενός Ευρωπαϊκού πλαισίου για την εταιρική κοινωνική ευθύνη*, Βρυξέλλες 18.7.2001.

Giddens A., (1998). *Ο τρίτος δρόμος*, Αθήνα: Πόλις.

Ιωαννίδης Στ., (1995). *Σύγχρονες θεωρίες για τη φύση της επιχείρησης*, Αθήνα: Παπαζήσης.

Καλυβίτης Σαρ., (2007). «Κινητήρια δύναμη για την οικονομία το ανθρώπινο κεφάλαιο», *ΤΑ ΝΕΑ*, Ανοιχτό ΜΒΑ, 23-7-07.

Κυριακόπουλος Οδ. (2004). «Η νέα εταιρική κουλτούρα της κοινωνικής ευθύνης», περ. *Οικονομικός Ταχυδρόμος*, τευχ. 1-4-2004.

Montana P.J., Charnon B.H., (2001), *Μάνατζμεντ*, Αθήνα: Ανοιχτό Παν/μιο.

Romer D., (2006). *Προχωρημένη Μακροοικονομική*, Αθήνα: Τυπωθήτω

Σπίντλα Βλ., «Εταιρική Κοινωνική Ευθύνη: μέρος της απάντησης στην κρίση», εφημ. *Ναυτεμπορική*, Ιούνιος 2009

Τέλλογλου Τ. (2009). *Το δίκτυο: Φάκελος Siemens*, Αθήνα: ΣΚΑΪ.

Τράτσα Μ., (2007). «Η ρύπανση των πλοίων απειλή για το κλίμα», εφημ. *ΤΟ ΒΗΜΑ*, 11-10-07, σελ. Α10, (Αναδημοσίευση από την εφημ. The Independent)

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΡΓΑΣΙΑΣ & ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΑΣΦΑΛΙΣΕΩΝ ΚΥΠΡΟΥ, 2006, *Οδηγός Εταιρικής Κοινωνικής Ευθύνης*, Λευκωσία <br/

Ψημίτης Μ., (2006). *Εισαγωγή στα σύγχρονα κοινωνικά κινήματα*, Αθήνα, Ατραπός.

Ξενάκη Κ. (επιμ.), «SOS για τοξικά σε κραγιόν» , εφημ. *ΤΑ ΝΕΑ*, 16-10-2007.

ARCHIVE ISSN 2654-2366 EBE/NLG